

Vandoplandsbaseret samarbejde langs Værebros Å

Fælles løsninger på et fælles problem

Forsidebillede: Værebros Ådal, fotografi: Egedal Kommune

Udgivet af Fonden Teknologirådet i samarbejde med Dansk Byplanlaboratorium og Teknologisk Institut
Maj 2019

ISBN: 978-87-91614-51-4

Indhold

Indledning.....	4
Baggrund	5
Beskrivelse af projektets forløb.....	5
Organisering af projektet	5
Værebros Å – kort fortalt	7
Arealanvendelse	9
Fremtidige større projekter i vandoplandet.....	9
Forskellige samarbejdsmodeller – inspiration til organisering	11
Praksisnært samarbejde om drift og vedligehold i det daglige	11
Myndighedssamarbejde omkring fællesregulativ og tværkommunale forsyningsselskaber.....	11
Projektsamarbejder	12
Politisk samarbejde	12
Samarbejdsmodeller – andre erfaringer	13
Harrestrup Å – en samlet kapacitetsplan	13
Samarbejde om Storåen – klimatilpasning med en kommune for bordenden	13
Gudenå-samarbejdet – region og kommuner i samspil	13
Milsam – et formaliseret fagligt samarbejde med kommunal sekretariatsbetjening.....	14
Bycirklen	15
Aarhus Vand	15
Tradition for samarbejde i det små	15
Mulige veje at gå i forbindelse med etablering af formaliseret samarbejde	16
Fremtiden	17
Forslag til løsninger.....	17
Lovgivningsmæssige	17
Administrative/organisatoriske	17
Økonomiske - finansiering	17
Hydrauliske muligheder.....	17
Scenarierne.....	17
Interessenterne med i samarbejdet	19
Samarbejdet kommunerne imellem.....	19
Sammenfatning	20

Indledning

Værebros Å forbinder kommunerne i dens vandopland – ikke alene i ren geografisk betydning, men også i den forstand, at kommunerne er forbundne i løsningen af de klimamæssige udfordringer, der i stigende grad følger med at have en å i sin kommune. Det er tydeligt, at kommuner og forsyninger er nødt til at samarbejde på tværs af administrative skel.

Dette tværkommunale samarbejde omkring Værebros Å er blevet til efter en lang række tilløb. Der er tradition for at vandløbsmedarbejderne på tværs af kommunerne samarbejder om drift og vandløbspleje. Kommunerne langs Værebros Å har også samlet deres tidligere enkeltvise vandløbsregulativer til ét fælles regulativ. Dertil kommer forløberen for dette projekt, "Vand på tværs", som i 2017 belyste nødvendigheden af et fælles datagrundlag og planoverblik for at kunne skabe fælles risikovurderinger og samarbejde.

Alt sammen udgør disse samarbejder sammen med dette projekt vigtige trædesten til et mere formaliseret samarbejde, som borgerne i de involverede kommuner fremover kan have glæde af.

Projektet her skal hjælpe til at sikre et godt naboskab – hvor der er dialog og udveksling af nødvendig viden, sparring og fælles løsninger på større problemer. Vi håber, at projektet kan inspirere andre kommuner og forsyninger, som deler vandopland omkring en å. Vi har gjort os mange erfaringer – dem håber vi, kan komme andre til gode.

Rapporten her er opsamlingen på dialog- og plansporet, som er det ene af to spor i projektet, og afleveres sammen med resultaterne fra det andet spor, som omhandler indsamling af hydrauliske data, til de deltagende kommuner.

Projektet er finansieret af de tre forsyninger i vandoplandet; NovafoS, HOFOR og Fors. Hertil kommer midler fra taskforcen KLIKOVAND samt Forsikring & Pension.

Kontakt

Seniorprojektleder

Søren Gram

Teknologirådet

sg@tekno.dk

Baggrund

Projektet er udarbejdet med udgangspunkt i de kommunale ønsker og behov, der blev kortlagt i projektet "Vand på tværs – oplandsbaseret klimatilpasning", der blev finansieret af Region Hovedstaden og afsluttet i 2017. Projektet viste bl.a. at der er behov for modeller og data, der kan anvendes som grundlag for fremtidige samarbejder og risikovurderinger i forbindelse med oversvømmelse. Ved Vand på Tværs-projektets afslutning blev det konkluderet, at de fleste kommuner efterspurgte konkrete værktøjer og bedre datagrundlag til udarbejdelse af løsninger forbundet med oversvømmelse langs vandløbet.

Vand på tværs udgør derfor forløberen til dette projekt, som fordelt på to spor nu hhv. har afdækket de tilgængelige hydrauliske data for hele åens vandopland hhv. samlet oplysninger om nuværende arealanvendelse, planer for kommende udviklingsprojekter i vandoplandet samt mulige samarbejdsformer, som kommunerne langs Værebros Å kan basere et fremtidigt samarbejde på.

Beskrivelse af projektets forløb

Projektet begyndte officielt med et opstartsmøde på Teknologisk Institut 7. januar 2019. Her fik de relevante medarbejdere fra de syv kommuner (Egedal, Frederikssund, Roskilde, Ballerup, Furesø, Herlev og Gladsaxe) og tre forsyninger (Novafos, HOFOR og Fors) mulighed for at møde hinanden og tage hul på den dialog, som kan bære samarbejdet igennem i de kommende faser. På mødet blev også de to parallelle spor præsenteret og projektets fremgangsmåde og kommunernes engagement blev fastlagt.

Frem til projektets midtvejsmøde 6. marts 2019 blev der indsamlet data og interviewet medarbejdere i alle deltagende kommuner med det formål at skabe et fundament af viden til at bygge et fremtidigt samarbejde på. Øget kendskab til åen og til nabokommunernes problemer har været i centrum, og det er blevet tydeligt gennem interviewene, at med konkrete data i hånden er det nemmere at lægge trædestenene til et kommende samarbejde. På midtvejsmødet blev de indsamlede data beskrevet, ligesom det blev drøftet, hvordan man kunne se et fremtidigt samarbejde udforme sig.

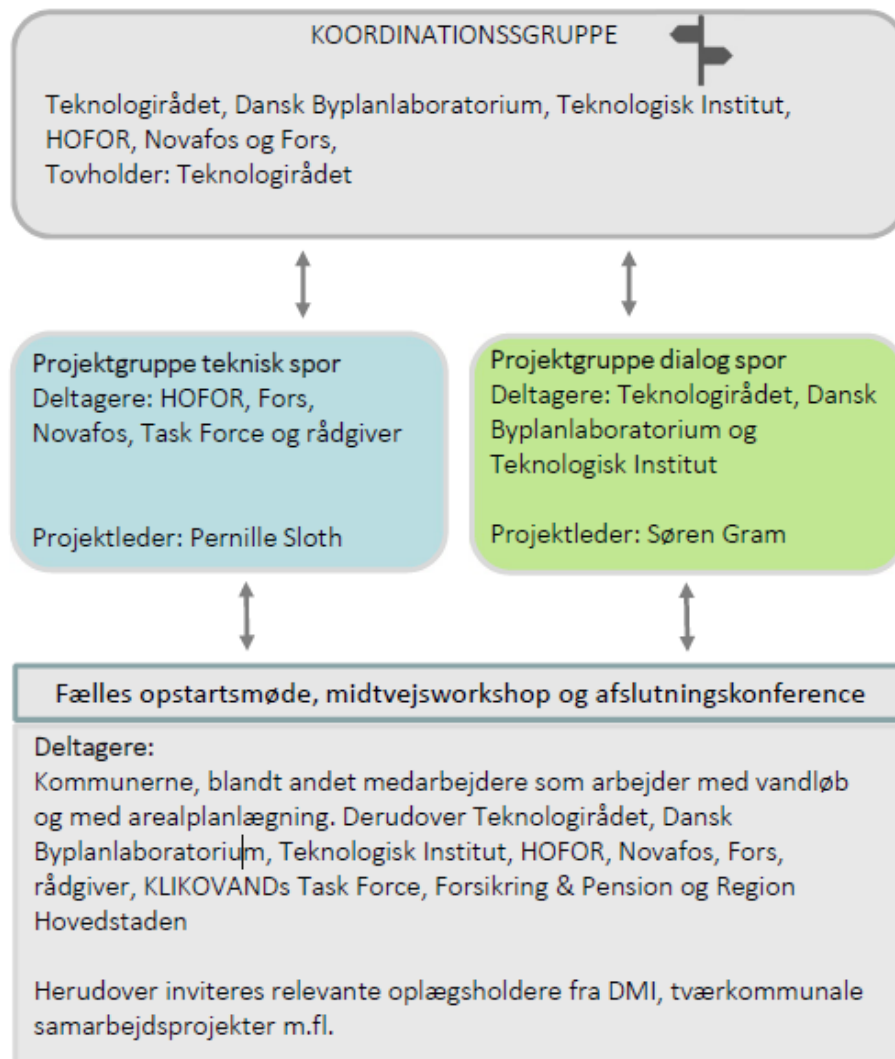
På afslutningsmødet 24. april blev de færdige dataindsamlinger fra begge spor præsenteret, hvorefter de kommunale medarbejdere diskuterede forskellige scenarier for den videre proces. Det endelige resultat af projektet overgives herefter til det politiske niveau med henblik på at få skabt et beslutningsgrundlag for at komme videre med et formaliseret tværkommunalt samarbejde.

Organisering af projektet

Projektet har været bredt organiseret med en koordinationsgruppe bestående af repræsentanter fra Novafos, HOFOR, Fors, Teknologisk Institut, Dansk Byplanlaboratorium og Teknologirådet.

Gruppen har haft til opgave at koordinere de to spor og afholde de tre ovenfor nævnte møder for repræsentanter fra de involverede kommuner.

På næste side ses en illustration af projektets organisering:

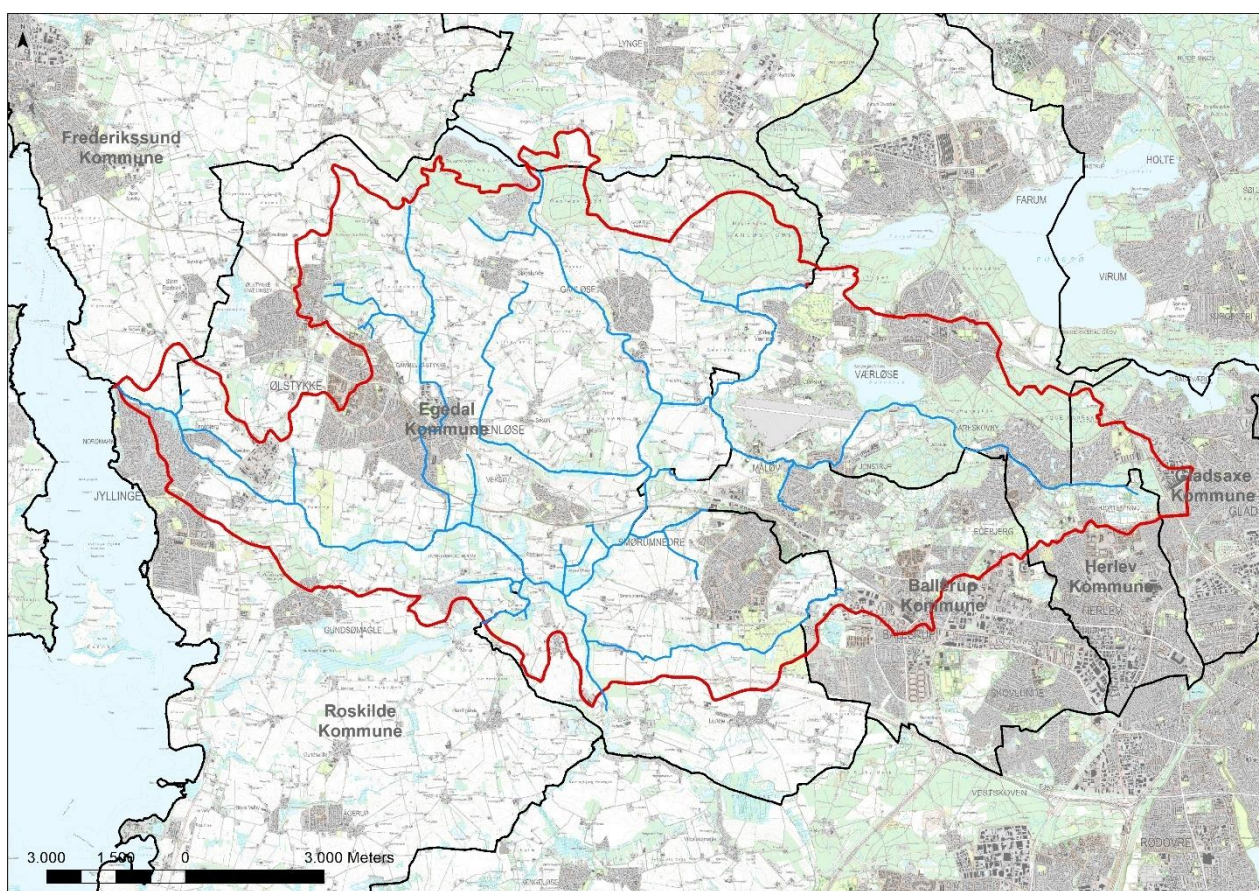

Efter et miniudbud omkring indsamling af hydraulisk data blev COWI valgt som rådgiver på det tekniske spor. Dette spor havde til opgave at indsamle, kategorisere og kvalificere eksisterende data samt komme med faglige input i dialogen om fremtidig anvendelse af data til hydraulisk analyse og modellering.

Projektets andet spor omhandlede en kortlægning af den nuværende og planlagte arealanvendelse i vandoplandet samt en opsamling af erfaringer med tværkommunale samarbejder – både blandt de deltagende kommuner og andre steder i landet. Dette dokument udgør afrapporteringen for dette spor.

Værebros Å – kort fortalt

Værebros Å har sit udspring ved Smørmosen i Herlev og udgør i den første del af løbet kommunegrænsen mellem Herlev og Gladsaxe i Gladsaxes vestligste del. Herfra løber åen mod Vesterled Sø og ind i Furesø Kommune og videre til Søndersø, som åen er ledt udenom. Herfra løber åen mod Ballerup Kommune, hvor den udgør kommunegrænsen mellem Furesø og Ballerup. Ved Måløv løber Måløv Å til hovedløbet og herfra løber åen ind i Egedal Kommune, hvor et utal af mindre vandløb løber til og hvor Værebros Ådal for alvor breder sig ud. Ådalen strækker sig ind i den nordligste del af Roskilde Kommune og åen munder ud i Roskilde Fjord, hvor den på den sidste strækning udgør kommunegrænsen mellem Roskilde Kommune og Frederikssund Kommune.

Kort 1: COWI 2019 – Rød linje angiver vandopland, sort linje angiver kommunegrænser.

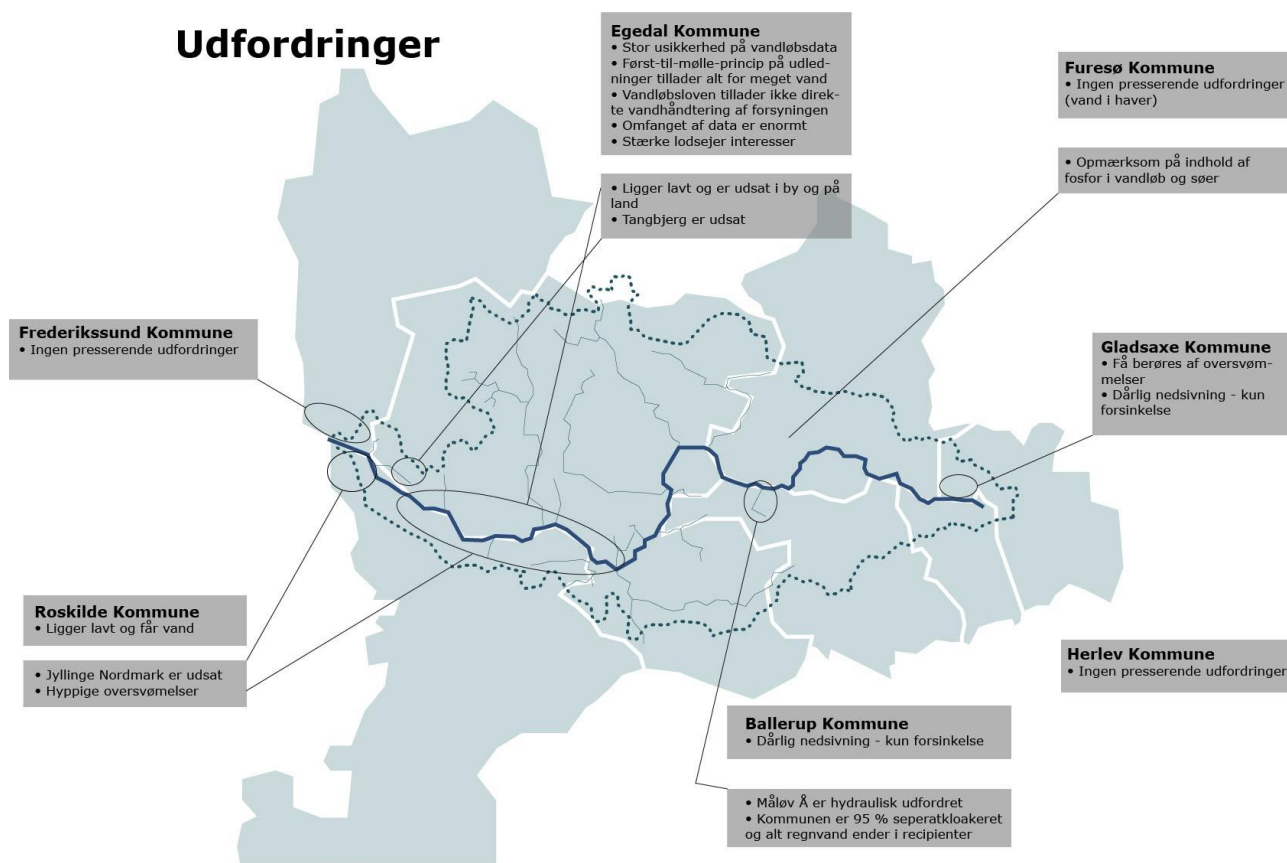
Værebros Ådal var i forhistorisk tid en fjordarm, som hang sammen med Roskilde Fjord. Sidenhen (i 1800-tallet) tjente området til tørvegravning og allerede dengang påbegyndtes en udretning af åens forløb. I 1950'erne blev åen drænet og afvandet med det formål at dyrke jorden. Sidenhen er tørvejorden "brændt sammen", hvilket har medført, at jorden er sunket sammen, og drænene har mange steder derfor ikke den effekt, de havde engang.

I de senere år, er mængden af nedbør steget som følge af klimaforandringerne, ligesom vandstanden i fjorden hyppigere er påvirket af stormflod, der skaber stuvning langt op i åen. Begge dele bidrager til, at de områder i ådalen, der i en årrække har været landbrugsarealer, nu ikke længere er tørre, men derimod står under vand store dele af året.

Det er særligt i ådalen i hele den sydlige del af Egedal Kommune og nordlige del af Roskilde Kommune, at problemet er stort. Terrænet falder i dette område meget lidt – på en 11,5 km strækning er der kun 1,2 meters fald, hvilket resulterer i at vandet i regnfulde perioder har svært ved at løbe væk.

I Jyllinge Nordmark ved åens udløb er problemerne også store, og her skyldes det kombinationen af fjorden, der ved stormflodshændelser både presser kyststrækningen og stuver vandet op i åen, der efterfølgende kan oversvømme bebyggelsen inde fra landet.

Udfordringerne som beskrevet af kommunerne er illustreret på nedenstående kort:

Kort 2: Dansk Byplanlaboratorium

Arealanvendelse

Arealanvendelsen i vandoplandet varierer. Efter åens udspring i Smørmosen, passerer den tættere bymæssig bebyggelse, mens åen i Værebro Ådal løber i åbent land, der nogle steder er dyrkede marker, græsningsarealer og fredede områder. Ved åens udløb er der igen vandløbsnær bymæssig bebyggelse i Jyllinge Nordmark og Tangbjerg.

I Herlev og Gladsaxe er det nære vandopland primært udlagt til rekreative, fredede arealer. Ved Måløv Å er en strækning af åen, der tidligere var rørført nu fritlagt og tilfører byen ny rekreativ værdi. Yderligere fritlægning er under projektering. Langs store delen af strækningen i Furesø, Egedal, Roskilde og Frederikssund kommuner, anvendes jorden langs åen til landbrug, græsningsarealer, og yderst i Frederikssund er det vandløbsnære areal fredet strandeng. I Jyllinge Nordmark er det tidligere sommerhusområdet konverteret til blandet helårs- og sommerhusbebyggelse, dog med en stor overvægt af helårshuse.

Fremtidige større projekter i vandoplandet

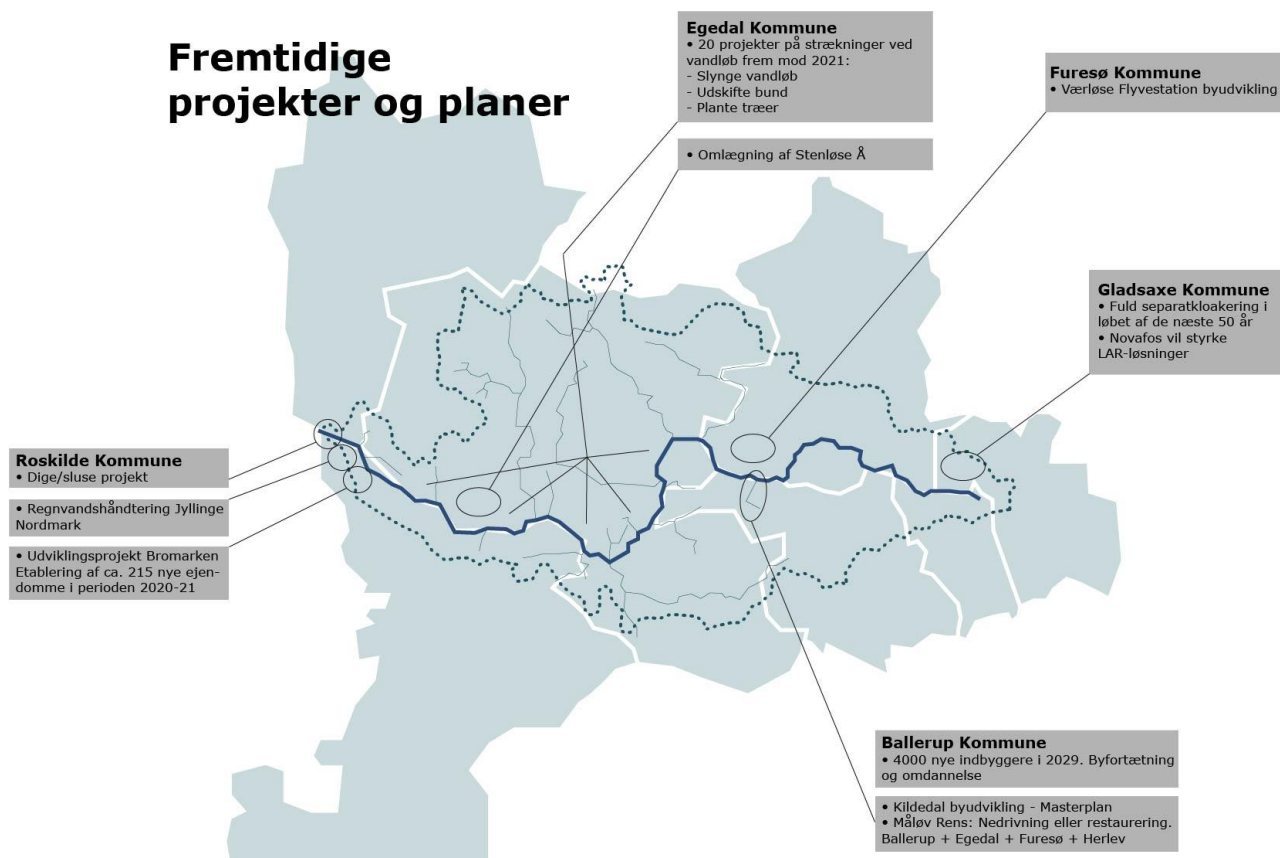
I projektet er der gennemført en kortlægning af de planer og projekter, som kommunerne allerede kender til eller har igangsat. Nedenstående viser, at der er rigtig mange planer og projekter i gang indenfor vandoplandet til Værebro å.

I alle kommuner arbejdes der naturligvis seriøst ud fra gældende lovgivninger for både planlægning, projekter, udledninger, befæstelsesgrader, krav til serviceniveau osv. Men kendskabet på tværs af kommunerne, til hinandens planlægning og de vurderinger, drøftelser og beslutninger om de enkelte projekter, der bliver taget, er flere steder mere sparsomt. Processerne har ofte en meget lokal kommunal karakter og videndelingen på tværs af kommunegrænser opleves derfor mere tilfældig. Med et fremtidigt, mere formaliseret samarbejde om åen, er vurderingen, at det vil være muligt at gennemføre en langt mere sammenhængende planlægning i området.

Som der er redegjort for andetsteds i rapporten, er det oplevelsen, at der på praksisniveau mellem kommunernes vandmedarbejdere er et stærkt og velfungerende samarbejde om den daglige drift og vedligehold af åen. I løbet af projektet her, er det blevet tydeligt, at vandudfordringerne i ådalen er en dagsorden, der vækker mere genklang hos kommunernes vandmedarbejdere end hos planmedarbejderne. Det har været en udfordring at få begge fagligheder fra alle kommuner, repræsenteret i projektet. Det er et dilemma, der kræver fokus i det fremtidige samarbejde, da det netop er i den forudgående overordnede areal- og projektplanlægning, at der er behov for et større fokus på at styre vandet.

Ved åens udspring er der ikke planer om at udvikle eller ændre på sammensætningen i arealanvendelse i vandoplandet, men når vi kommer til Ballerup Kommune, hvor der politisk er ambitioner om en kraftig befolkningstilvækst på op mod 4000 nye borgere inden 2029, er der planer om fortætning og udvikling af nye by- og erhvervsområder, hvor der lige nu er bar mark. I udviklingsplanerne er indtænkt tekniske anlæg og andre løsninger til forsinkelse af vandet før det når åen.

Fremtidige projekter og planer

Kort 3: Dansk Byplanlaboratorium

I Furesø Kommune er man i gang med at udvikle beboelsesområder på den tidligere flyvestation i Værløse, men når dette store projekt er tilendebragt, er der på nuværende tidspunkt ikke politisk ønske om at byudvikle yderligere i kommunen. I forbindelse med byudviklingen vil der komme en øget befæstningsgrad, men konsekvenserne i forhold til udledning i den forbindelse er tænkt ind i løsningen, som skal forsinke vandet inden det møder åen. Flyvestationens undergrund er ikke egnet til nedsivning.

I Egedal Kommune er der også byudviklingsprojekter i gang – blandt andet ved Egedal Station, hvor der etableres boliger. Derudover kommer en række projekter med åens forløb, som dels har til hensigt at klimasikre og forbedre vandløbets vandføring og forsinke vandet blandt andet ved genslyngning af mindre sideåer til Værebros Å.

Desuden er Novafos i samarbejde med Egedal Kommune ved at omlægge Stenløse Å med det formål at sikre byen mod skybrudsrelaterede oversvømmelser.

Roskilde Kommune er i gang med at etablere et dige og en sluse ved åens udløb for at sikre bebyggelsen i Jyllinge Nordmark. Slusen og diget kommer også til at sikre byen Tangbjerg, der ligger i Egedal Kommune. I skrivende stund er projektet påklaget, og derfor sat i bero.

I Jyllinge Nordmark er der også lokalplanlagt for udviklingsprojektet Bromarken, hvor der skal etableres ca. 215 nye ejendomme i perioden 2020-2021. Forsyningselskabet Fors er desuden i projekteringsfasen på et regnvandshåndterings- og afdræningsprojekt ved Jyllinge Nordmark i et forsøg på at løse områdets problem med både regnvandshåndtering og et højt grundvandsspejl.

I Frederikssund Kommune er der ingen planer om ændret arealanvendelse af strandene ned mod åen.

Forskellige samarbejdsmodeller – inspiration til organisering

Kommunerne langs Værebros Å er allerede vant til at samarbejde på forskellig vis, og overordnet set, har interviewrunden vist, at der kan skitseres fire forskellige typer samarbejder:

Praksisnært samarbejde om drift og vedligehold i det daglige

Flere steder langs Værebros Å er der driftsaftaler, der går på tværs af kommunerne, og vandløbsmedarbejderne giver udtryk for, at de trækker på hinandens ekspertise, når de støder på noget, de ikke selv kan løse. Samarbejdet har en flad struktur og karakter af netværkssamarbejde.

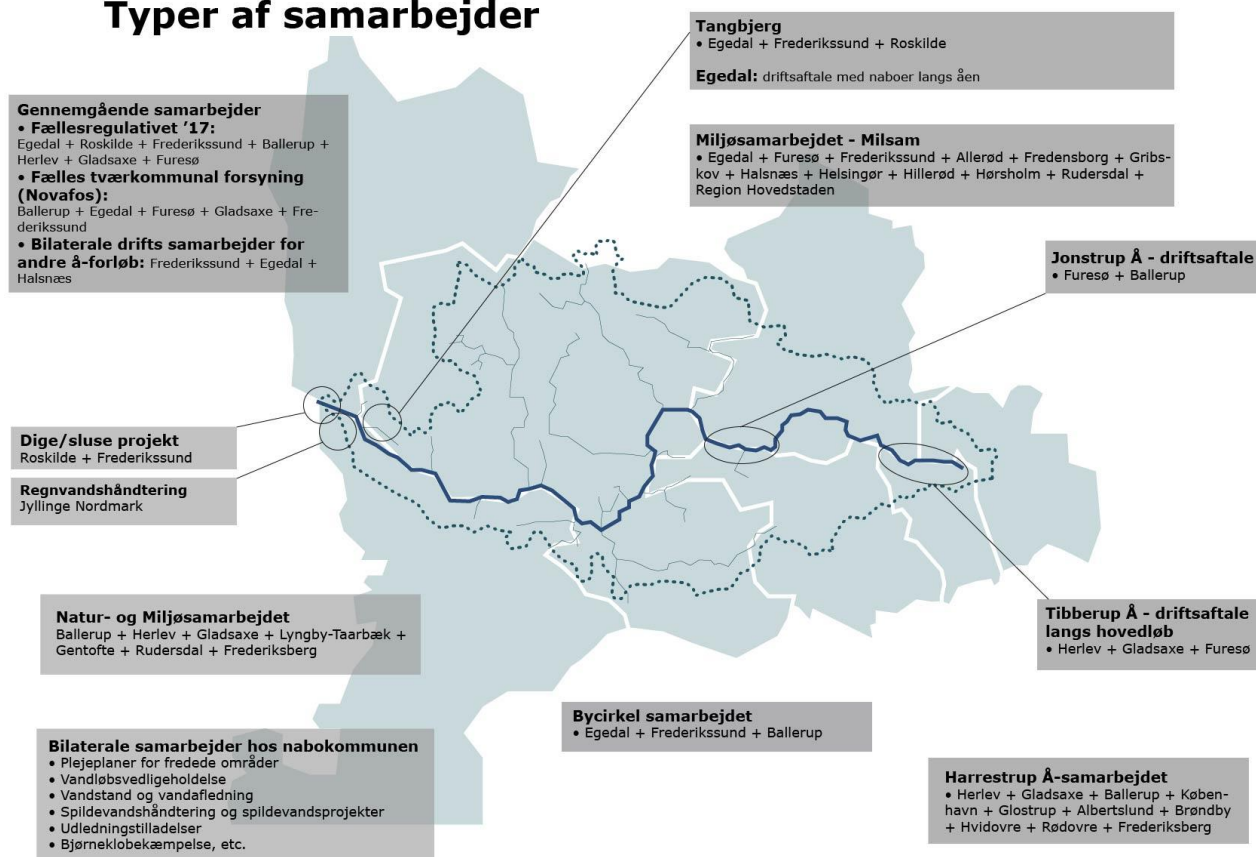
Der er ikke på samme måde tradition for sparring på tværs af kommunegrænserne, når det kommer til den fysiske planlægning. Tilsvarende er flere kommuner trods øget fokus på tværfaglige samarbejder internt udfordret på at få viden til at krydse de administrative faggrænser (silotænkning). Den fysiske planlægning i vandoplandet en af nøglerne i forhold til at imødegå årsagerne til de problemer, som vandet giver.

Myndighedssamarbejde omkring fællesregulativ og tværkommunale forsyningsselskaber

Kommunerne langs Værebros Å har haft succes med at lave et fælles regulativ for åen. Her stod Egedal Kommune som den drivende part i arbejdet, mens de øvrige kommuner deltog i arbejdsgruppen. Regulativet er endnu ikke gældende, da det er påklaget, men det repræsenterer et vigtigt formelt grundlag for et administrativt samarbejde.

Desuden har omlægningen til tværkommunale forsyningsselskaber også gjort sit til at vandløbsområdet administrativt krydser kommunegrænserne i det daglige arbejde. Netop den tværkommunale organisering på forsyningsområdet og deraf følgende bredere fokus har været en medvirkende årsag til at dette projekt er igangsat.

Typer af samarbejder

Kort 4: Dansk Byplanlaboratorium

Projektsamarbejder

Kommunerne og forsyningerne har gennem projektet Vand på Tværs og nærværende projekt påbegyndt en arbejdsform, hvor man i stigende grad samarbejder og orienterer sig på tværs af kommunegrænserne, fordi det er tydeligt for den enkelte kommune, at klimatilpasningsarbejdet overskrider de administrative grænser.

Efter Vand på Tværs kaldte alle kommuner på mere samarbejde, men med fokus på konkrete tiltag og indsatser med tydelig effekt. De kommunale forvaltningsmedarbejdere udtrykte dengang såvel som nu et tydeligt behov for handling bag ord.

Det primære fokus for et tværkommunalt samarbejde om Værebros Å har i dette projekt fokuseret på en afdækning af de hydrauliske data, de forskellige kommuner ligger inde med for på den måde at skabe et mere holistisk vidensgrundlag for kommunerne. Samtidig kan afdækningen tjene til at der udarbejdes en oplandsbaseret hydraulisk model, som kommunerne kan bruge i deres arbejde med åen og til at holde op imod større udviklingsprojekter i oplandet.

En vigtig del af projektsamarbejdet er også dialogskabelse kommunerne imellem – både på medarbejderniveau og på ledelsesniveau. Det kræver en ledelsesmæssig forankring at prioritere tid til samarbejdet med andre kommuner blandt de øvrige driftsopgaver.

Politisk samarbejde

Egedal Kommune har taget teten rent politisk for at Værebros Å kan komme i spil, hvis/når der kommer en mulighed for at blive case-vandopland i forbindelse med den forventede ændring af Vandløbsloven. Forventningen til ændringerne er, at der i stigende grad vil blive forbedrede rammer for oplandsbaseret samarbejde og muligheder for at forpligte hinanden på tværs af kommunegrænser. Helt konkret har Egedal Kommune sikret sig opbakning blandt de øvrige kommuners tekniske eller klimaudvalgsformænd for at kunne stå samlet om et oplandsbaseret samarbejde, hvis muligheden kommer i forlængelse af den ændrede vandløbslov.

Samarbejdsmodeller – andre erfaringer

Som nævnt er der blandt kommunerne i oplandet til Værebros Å et ønske om at etablere et mere formelt samarbejde om åen. I andre kommuner og langs andre åløb er der erfaringer, der kan drages inspiration fra i et kommende tættere samarbejde. Disse kan også tjene som inspiration til andre tværkommunale samarbejder om fælles åløb.

Harrestrup Å – en samlet kapacitetsplan

Et oplagt eksempel på et større samarbejde, hvor også flere af Værebros Å-kommunerne selv deltager, er Harrestrup Å-samarbejdet, hvor 10 kommuner er lykkedes med at blive enige om en fælles kapacitetsplan.

I Harrestrup Å-samarbejdet har HOFOR stillet sig til rådighed med en sekretariatsfunktion, som understøtter projektet på tværs af alle aktører. I Harrestrup Å-samarbejdet er læringen, at helhedsplanlægning for et vandløb er en god ide. Der kræves meget store investeringer i tilbageholdelse af vand omkring Harrestrup Å, og det har været helt nødvendigt for fremdriften i projektet, at det var et forsyningsselskab, som havde den overordnede styring og koordinering af samarbejdet. Forudsætningen for at HOFOR har kunnet tage sekretariatsrollen på sig, er den, at Harrestrup Å løber i bymæssig bebyggelse i langt størstedelen af sit forløb. Alene derfor har forsyningsselskabet juridisk mulighed for at tage teten på dette samarbejde. Andre vandoplande – herunder vandoplandet til Værebros Å – ser helt anderledes ud, og derfor kan der være andre forudsætninger i forhold til forsyningernes engagement i et samarbejde.

Vejen til at opnå enighed og vedtagelsen af en kapacitetsplan for hele Harrestrup Å oplandet har bl.a. været mange små skridt i planlægningsarbejdet og at det samlede værdisæt har været baseret på enighed, åbenhed og tillid blandt parterne. Det har også været vigtigt løbende at tilpasse ambitionsniveauet til realiteterne og at forankre planlægningen på alle niveauer dvs. både blandt medarbejdere, chefer og politikere. Det har været en fordel for samarbejdet, at det har haft et sekretariat, som kontinuerligt har kunnet arbejde for fællesskabet og sikre fremdrift. Desuden har en 100% finansiering af forsyningerne givet den nødvendige arbejdsro.

Samarbejde om Storåen – klimatilpasning med en kommune for bordenden

I projektet "Klimatilpasning af Storåen" i Holstebro Kommune ses det, hvordan et kommunalt samarbejde om klimatilpasningsløsninger langs en å kan organiseres med en sekretariatsfunktion i den ene af de deltagende kommuner.

Klimatilpasningsanlægget i Holstebro virker ved, at der i en oversvømmelsestruende situation tilbageholdes vand i Vandkraftsøen og i ådalen opstrøms byen. Der bygges derudover et dæmningsanlæg med sluse i ådalen og et nyt dæmnings- og sluseværk foran en eksisterende dæmning ved Vandkraftsøen. Sluserne vil kun være i brug ved høj oversvømmelsesrisiko, og det er kun nødvendigt at tilbageholde vandet få dage.

Det er Holstebro Kommune, der har været drivkraft i projektet, men Vestforsyning Spildevand og Herning Kommune er en del af projektgruppen, som kører parallelt med et samarbejde med landboorganisationerne, der repræsenterer lodsejerne i projektområdet. Det er Holstebro by der har den største udfordring med oversvømmelser, men Herning Kommune har været med i projektgruppen hele vejen og lægger også areal til en mindre del af den samlede løsning.

Gudenå-samarbejdet – region og kommuner i samspil

Kommunerne langs Gudenåen har samarbejdet med Region Midt om at sikre langsigtede bæredygtige løsninger og undgå suboptimering. Den regionale koordinering sikrer, at løsninger i videst muligt omfang tilgodeser de mange interesser omkring et grænseoverskridende vandløb.

Med 146 km er Gudenåen Danmarks længste å. Gudenåen strømmer gennem syv kommuner og gennem middelstore danske byer som Tørring, Silkeborg, Ry, Bjerringbro og Randers. Arealanvendelsen omkring åen er primært landbrug, men arealerne indeholder desuden natur, herunder Natura 2000 arealer, samt bymæssig bebyggelse.

Region Midtjylland arbejder i regi af klimatilpasningsprojektet Coast to Coast Climate Change (C2C CC) med klimatilpasning af Gudenåen i tæt samarbejde med de berørte kommuner og vandselskaber. Målet er et grundlag for at lave de rigtige tiltag, de rigtige steder. Det kan for eksempel være billigere at tilbageholde vand på oplandsarealer i en kommune, fremfor at lave afhjælpende konstruktioner i en bymæssig bebyggelse i en anden kommune.

Gudenåprojektet er et af 24 projekter i C2C CC. Projektet gennemføres i et partnerskab mellem de syv gudenåkommuner og Skanderborg Forsyning. Projektet løber over seks år fra 1. januar 2017. Projektet gennemføres i tre faser af hver to år. I fase 1 var Silkeborg Kommune sekretariat for delprojektet, men i dag har Randers kommune overtaget denne rolle.

Regionens rolle har i første omgang været at skitsere det samlede C2C CC-projekt. Kongstanken er, at kommuner og region i fællesskab kan lave bedre klimatilpasning end hver af partnerne kunne gøre det selvstændigt. Skitsen til tværgående partnerskabsprojekt blev i sin tid præsenteret for alle kommuner i regionen samt de samarbejdspartnere, som kommunerne valgte at invitere.

Regionen præsenterede også projektideen for andre relevante aktører, herunder Gudenåkomiteen. De forskellige partnere har sammen med regionen som faciliterende part udviklet delprojekterne som elementer i det samlede projekt. Regionens rolle har altså været ideskabende og faciliterende. I praksis i dag, er regionen yderligere leadpartner, der forsøger at holde overblik, afrapportere til EU – både teknisk og økonomisk, - og identificerer potentielle synergier mv.

I Gudenåprojektet deltager kun én forsyning aktivt, nemlig Skanderborg Forsyning. De er ophavsmænd til ideen i Gudenåprojektet, idet de ønskede at alle Gudenåkommuner skulle anvende samme vandløbsmodel, så de fik et fælles høj kvalitets beslutningsgrundlag og mulighed for at samarbejde om scenarier for forskellige indsatser. Yderligere skal der skabes et fælles varslingsystem. Det har forsyningen fået Gudenåkommunerne med på.

En udfordring i samarbejdet har været, at partnerne i udgangspunktet havde samme budget, og at der dermed ikke umiddelbart var bevilling til sekretariatsopgaven. Den udfordring har partnerskabet løst.

Der er indgået en kontrakt mellem partnerskabets aktører, Region Midtjylland og EU. Kontrakten oplyser, hvilket arbejde der skal udføres hvornår, og hvordan det finansieres, herunder også bidrag til regionens projektsekretariat. Yderligere er der en forpligtelse til at indgå i det samlede partnerskab på tværs af hele C2C CC.

Milsam – et formaliseret fagligt samarbejde med kommunal sekretariatsbetjening

Milsam er et tværkommunalt samarbejde blandt 11 nordsjællandske kommuner og Region Hovedstaden, og navnet henviser til "MiljøSamarbejde". Netværket har eksisteret længe - siden før kommunalreformen.

Netværket er delt op i faglige undergrupper, der hver især holder møder. Dette aftales i de enkelte grupper over den fælles hjemmeside (milsam.dk), og der er tilknyttet en række erfagrunder til netværket.

På møderne i undergrupperne drøftes alt fra konkrete sager, praktiske problemer kommunerne i mellem, lovgivning, eller der inviteres folk ind udefra til at holde oplæg om et emne, man gerne vil have større

indsigt i i fællesskab. Medlemmerne kommunikerer, stiller spørgsmål og arrangerer møder over hjemmesiden. Der afholdes et årsmøde for alle i netværket.

Egedal Kommune har, indtil for nyligt, været sekretariatskommune for netværket, men vedkommende, der var sekretær, er lige stoppet. Det er endnu uvist, hvem der fremover skal have sekretariatsfunktionen.

Bycirklen – et fagligt netværkssamarbejde

Bycirklen er et samarbejde mellem de tre kommuner Egedal, Frederikssund og Ballerup. Fra Isefjord og Roskilde fjord i vest til hovedstaden i øst. Bycirklen er et samarbejde, som primært har fokus på bolig- og erhvervsområdet. Samarbejdets faglige fokusområde er således ikke umiddelbart sammenligneligt med Værebros Å, men måden, man har organiseret sig i regi af Bycirklen kan alligevel godt bruges til inspiration.

De tre kommuner har siden 1992 arbejdet sammen for at styrke udviklingen i egnen omkring Frederikssundbanen, og samarbejdet i Bycirklen er grundlæggende organiseret omkring videndeling og med udgangspunkt i en grundlæggende netværkstænkning, hvor kommunerne skiftes til at påtage sig det politiske formandskab og organisere og stå for de aktiviteter, der skal ske i netværket.

Bycirklen holder fire årlige møder mellem kommunaldirektører og borgmestre for de tre kommuner. Tidligere fulgte alle netværkets aktiviteter den til enhver tid siddende formandskabskommune. I dag er en del af den administrative drift af netværket forankret fast i Ballerup Kommune.

Netværket har en tradition for samarbejde på administrativt niveau også. Aktiviteter på administrativt niveau følger ligeledes formandskabet og kommunerne skiftes til at have værtskabet for faglige aktiviteter. Aktiviteten følger behovet og antallet af projekter og sager. Tidligere var det f.eks. især på infrastrukturuområdet, at der på administrativt niveau, var behov for samarbejde. Da Frederikssundmotorvejen blev anlagt og 3. etape nu er vedtaget, er behovet for et tæt administrativt samarbejde på dette område ikke længere så stort.

Aarhus Vand – samarbejde om funktionelt ejerskab

I Aarhus Vand har man samarbejdet med forskellige lodsejere om et såkaldt funktionelt ejerskab, hvor forsyningen mod en aftalt kompensation får ejerskab til en given funktion af et anlæg eller areal. Det har man benyttet til at indgå aftaler med landmænd i Aarhus kommune. Aftalerne giver Aarhus Vand ret til udledning af overfladevand under skybrud fra Aarhus Vands anlæg på et fastsat landbrugsareal.

Aarhus Vand betaler både et engangsbeløb for at få retten til udledning af vand samt en afgrødeerstatning for hver gang man benytter muligheden for "vandparkering" under ekstremhændelser. Størrelsen af afgrødeerstatningen er aftalt mellem DANVA og Landbrug & Fødevarer.

Tradition for samarbejde i det små

Yderligere er det tidligere nævnte ad-hoc-prægede samarbejde om vandløbspleje et godt eksempel på, at det ikke i alle tilfælde er nødvendigt med en meget formaliseret konstruktion for at få et samarbejde til at fungere.

Det gælder bl.a. i forhold til erfaringsopsamling, indsamling af data samt forskellige driftsopgaver omkring vandløb, hvor der er flere eksempler i Danmark på at det løses fint uden et formaliseret samarbejde. Sådanne samarbejder fungerer normalt bedst, hvis økonomien ikke er for stor, så de ressourcer, der skal benyttes primært er timer hos kommunernes medarbejdere eller kan tages fra kommunernes driftsmidler uden større belastning.

Mulige veje at gå i forbindelse med etablering af formaliseret samarbejde

Projektet har vist, at der er vilje blandt kommunerne til at samarbejde omkring klimatilpasning i vandområdet til Værebros Å. Samarbejdet er først nu ved at tage form, og står overfor en modningsfase.

Det er tydeligt, at der blandt deltagerne er ønske om en formalisering af samarbejdet, og på det afsluttende møde med kommunerne blev følgende eksempler på mulige veje ridset op.

- 1) Et administrativt samarbejde omkring udvikling af en hydraulisk model sammen med en konsekvensbeskrivelse af forskellige tekniske løsninger/scenarier, hvor enten Novafos eller Egedal Kommune er den drivende kraft og leverer sekretariatsbistand
- 2) Et politisk samarbejde, som træder i kraft efter vandløbslovens ændring.
 - a) Hvis den nye lov giver mulighed for at blive case-vandløb, går kommuner og forsyninger i fællesskab efter dette. Nærværende projekt giver gode muligheder for at blive case-vandløb, da det forudsættes, at der allerede er et samarbejde i gang.
 - b) Hvis den nye lov ikke giver mulighed for at blive case-vandløb, arbejder kommunerne sammen både på politisk og administrativt niveau om at vurdere de mulige scenarier (se næste afsnit) og de eksisterende data sammen med en egentlig hydraulisk model for vandområdet.
- 3) Frem til lovændringen træder i kraft kan kommunerne bygge videre på dialogen fra projektet her og sikre en fortsat forankring på tværs gennem et formelt netværkslignende samarbejde. Her kunne Egedal med fordel sætte sig for bordenden og tage værtskabet.
- 4) Kommuner og forsyninger kan også lade sig inspirere af andre eksempler – som nævnt i rapporten her, og udvikle deres egen konstruktion for et formelt samarbejde, som passer bedst muligt i deres kontekst.

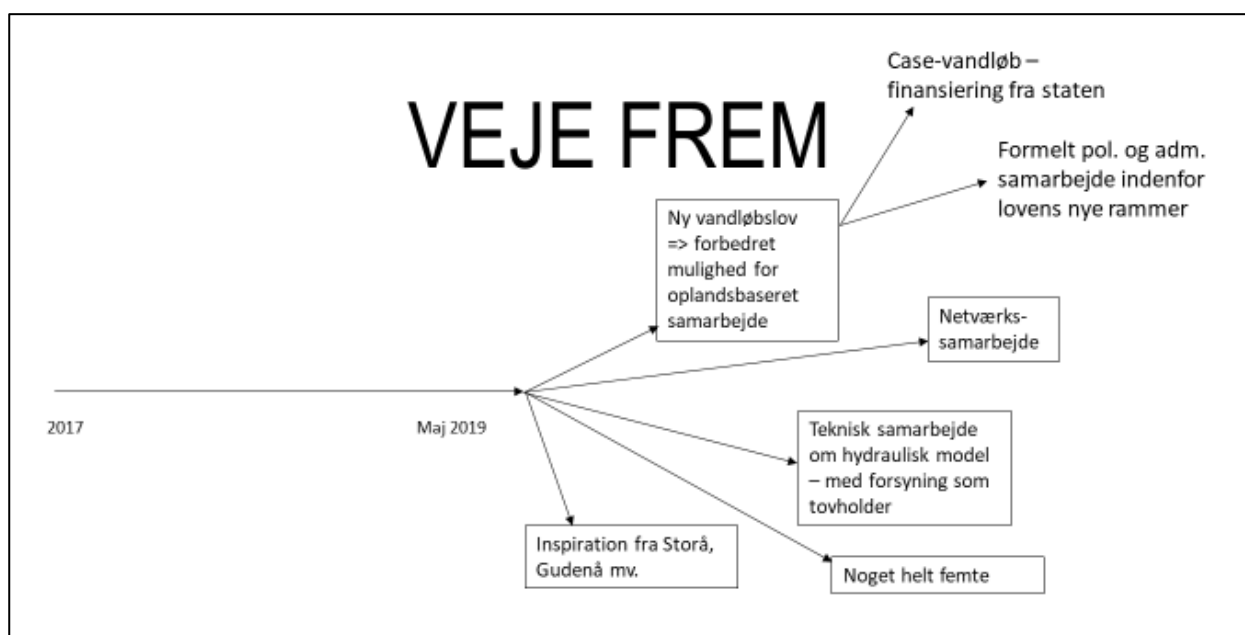

Illustration: Teknologirådet, Teknologisk Institut og Dansk Byplanlaboratorium

Fremtiden

Der er fortsat mange ubekendte i samarbejdet omkring Værebros Å. Vi ved endnu ikke, hvordan den kommende vandløbslov kommer til at se ud, der er endnu ikke udarbejdet en hydraulisk model, og det er fortsat uklart, hvordan ansvarsfordelingen skal være mellem kommuner og forsyninger. Men det betyder ikke, at medarbejderne i de deltagende kommuner, ikke har gjort sig tanker om, hvordan samarbejdet kommer videre i processen.

Forslag til løsninger

Undervejs i interviewrunden med kommunerne og på de tre arbejds møder, kom deltagerne med følgende bud på fremtidens løsninger:

Lovgivningsmæssige

- Nye lovgivningsmæssige rammer i den nye vandløbslov, der muliggør oplandsbaseret samarbejde

Administrative/organisatoriske

- Forpligtende, tværkommunale samarbejder/løsninger
- Novafos som sekretariat – koordinerende rolle (ligesom HOFOR i Harrestrup Å)
- Kommune som sekretariat (mest nærliggende, at det er Egedal)
- Sekretariat/projektgruppe med repræsentanter fra hver kommune
- Fokus på vandhåndtering i kommunernes fysiske planlægning

Økonomiske - finansiering

- Tværkommunal finansieringsmodel
- Større finansieringsmuligheder til nedstrømsparkering af opstrømsvand
 - Opstrømskommuner kan købe sig kapacitet hos nedstrømskommunerne
 - Opkøb af jord langs åen, da det primært er græsning og mindre anvendeligt til landbrug
- Forsyningerne leverer det primære finansieringsbidrag – hvis den nye lovgivning tillader det
- Samfundsøkonomisk tankegang: nødvendigt at lave cost-benefit-analyser på mulige løsninger

Hydrauliske muligheder

- Oplandsmodel til styring af vandløb
- Ensartede modeller til vandhåndtering
- En hydraulisk model i Egedal, som kortlægger kvantitative data:
 - Hvor hårdt er vandløbene belastet?
 - Er der særlige kendetegn for specifikke vandløb?
- Udledninger må efterses, opdateres og formindskes
- Forsinkelse opstrøms i grønne arealer
- Forsinkelsesbassiner opstrøms
- Serviceniveauet ensrettes tværkommunalt
- Modellerne skal svare til omfanget af serviceniveauet

Scenarierne

På det afsluttende møde i projektet drøftede deltagerne en række scenarier for hvilke tekniske løsninger, kommuner og forsyninger i fællesskab skulle gå videre med at få belyst konsekvenserne af.

Novafos og COWI præsenterede fire mulige scenarier:

- > Mindre vand i Værebros Å
Vandet ledes til Roskilde Fjord gennem en "fjordledning" fra nyt renseanlæg efter nedlæggelse af Måløv Rens. Vandet kan også ledes gennem "fjordledninger" fra byerne i vandoplandet direkte til fjorden fremfor til åen.

- > Styring af vandet i vandløbet
Vandet forsinkes i bassiner ved voldsomme regnskyl og får kontrolleret tilbageløb til åen, når der igen er kapacitet. Styringen foregår i dette scenarium både opstrøms og nedstrøms.
- > Større kapacitet
Åen graves dybere/bredere for at sikre hurtigere gennemløb.
- > Vandparkering/vandmagasinering
Egnede områder langs åen, som alligevel oversvømmes hyppigt, omdannes til vandparkering/vandmagasinering. Primært en løsning, der kan anvendes nedstrøms.

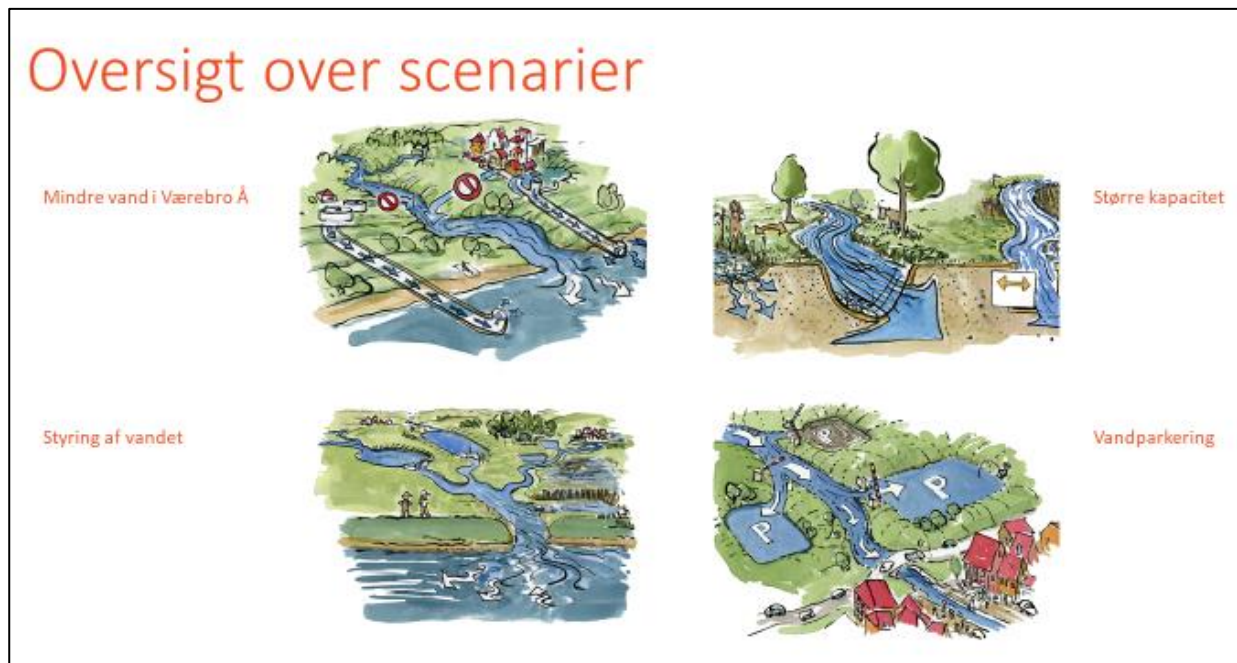

Illustration: COWI

Alle deltagere var på mødet enige om, at det ikke er en realiserbar løsning at øge kapaciteten i Værebros Å ved at grave enten dybere eller bredere. Til gengæld blev de to muligheder hhv. styring af vandet og vandparkering drøftet som mulige løsninger. I den forbindelse vil det være nyttigt med yderligere beregninger på, hvordan det kunne realiseres. Her vil en samlet hydraulisk model være afgørende for at få beregnet konsekvenserne.

Desuden blev der på mødet drøftet muligheden for i højere grad at betragte vandet som en ressource fremfor udelukkende som et problem, der skal håndteres. Vandet kan tænkes ind i forskellige rekreative løsninger, hvilket der bliver brug for, idet der de kommende år forventes befolkningstilvækst i regionen. Det kan yderligere øge biodiversiteten, hvis dele af ådalen omlægges til naturområde og desuden kunne det undersøges, om det er muligt at bruge vandet til grundvandsdannelse/-indvinding.

En forventet tilvækst i den årlige nedbør vil alt andet lige danne større mængder grundvand - og dermed også mere drikkevand til indvinding. For vandforsyningen vil det ikke i sig selv få den store betydning, da der generelt i Danmark ikke er knaphed på grundvand af god kvalitet. Men der kan være regionale og lokale forskelle, ligesom variationer over året kan volde problemer. Fx vil den forventede befolkningstilvækst i Storkøbenhavn i de kommende år øge behovet for rent drikkevand. Dertil kommer, at der om sommeren

kan være længere tørkeperioder, større fordampning og dermed mindre infiltration, som kan øge efterspørgslen på vand og dermed presset på grundvandsressourcen.

Landbruget, naturen, industrien og forbrugerne vil således i perioder kunne opleve en skærpet konkurrence om grundvandet, som skal håndteres i fremtiden.

Interessenterne med i samarbejdet

Projektet her har været afgrænset til at have deltagelse af det administrative niveau fra kommuner og forsyninger. På sigt bliver en tættere inddragelse af interessenter i det samlede vandopland nødvendig for at finde holdbare løsninger for håndtering af vandet i Værebros Å.

Netop på vandløbsområdet har man i de senere år i hele landet samarbejdet tæt med interessenter om vandløb i de såkaldte vandråd. Der blev i 2017 nedsat 23 vandråd, som har taget hul på den første af de opgaver, som kommuner og vandråd skal varetage. Vandrådene rådgiver kommuner i deres arbejde med at tjekke om de mindre vandløb med oplande under 10 km² skal være med i vandområdeplanerne. Initiativet er en udløber af Fødevarer- og landbrugspakken fra december 2015, hvor det blev besluttet at opdatere kriterierne for hvilke vandløb, der skal indgå i vandområdeplanerne.

Her kunne kommuner og forsyninger med fordel drage inspiration til samarbejdet med interessenterne i Værebros Å-oplandet.

Samarbejdet kommunerne imellem

Med afsæt i både nærværende projekt og det omtalte Vand på Tværs, kunne det være gavnligt hvis det politiske niveau tager næste skridt i en proces om at skabe et mere formaliseret samarbejde.

Med dataindsamlingen og de konkrete drøftelser om samarbejdsmuligheder, som er pågået i dette projekt, er der skabt netop det momentum i projektet, som svarer på det administrative kald på fremdrift. Det momentum er vigtigt at arbejde videre med.

Samtidig står det klart, at projektet også er i en tidlig modningsfase, hvor et mere formaliseret samarbejde ikke nødvendigvis ligger lige for. Både proces, sammenhængskraft og politiske beslutninger vil kræve stor tålmodighed fra alle parter.

Det er derfor vigtigt for projektets videre færd, at der findes en balance mellem at holde det momentum der er opbygget nu, samtidig med at projektet og processen modnes langsomt for at give alle parter mulighed for at følge med.

Sammenfatning

Projektet har vist, at der i de deltagende kommuner er stor villighed til at lære mere om naboernes problemer med åen og til at bidrage til en fælles løsning af problemerne. Den kommunegrænse-overskridende tankegang er ikke fjern for deltagerne, og deltagerne har allerede italesat forudsætningerne for at gå videre med et formaliseret samarbejde.

Også på politisk niveau er der fokus på et øget samarbejde, og den konkrete organisering rent administrativt, som skal understøtte den politiske vilje til at finde løsninger, er næste skridt.

Der tegner sig konturerne af et samarbejde, hvor de to drivende organisationer i den næste tid vil være Egedal Kommune og Novafos. Egedal Kommune har den politiske drivkraft i forhold til deres §17,4-udvalg omhandlende Værebros Å, og Novafos er den naturlige samarbejdspartner, idet de er forsyningsselskab i fem ud af syv deltagende kommuner, og dermed dækker langt størstedelen af vandoplandet.

Der er en enighed om at yderligere viden kan kvalificere samarbejdet, og danne grundlag for at finde tekniske løsninger på problemerne. Samtidig er der fokus på, at en teknisk løsning på problemet ikke nødvendigvis er den eneste vej at gå. Et øget fokus på vandet som ressource kan også være frugtbart i det kommende samarbejde.

Internt i kommunerne er det vigtigt at få sat vandhåndtering bredt på dagsordenen, så vandhåndteringen tænkes ind tidligere i planlægning og udvikling af kommunernes areal. Silonedbrydning er nøgleordet, og her kan det politiske fokus måske være med til at presse på for et øget samarbejde mellem faggrupperne internt i kommunerne.

Vi ser frem til at følge samarbejdet tæt i den kommende tid.

Udgivet af Fonden Teknologirådet i samarbejde med Dansk Byplanlaboratorium og Teknologisk Institut
Maj 2019
ISBN: 978-87-91614-51-4